

UN DICȚIONAR MULT AȘTEPTAT

Actualmente, după cum se știe, în vocabularul românesc au pătruns masiv cuvinte și sensuri inedite, ceea ce se datorează îndeosebi împrumuturilor mai recente din engleză, în primul rând, apoi din franceză, italiană, germană. Desigur, cei ce posedă aceste limbi, vor desprinde lesne înțelesul cuvintelor și le vor include adecvat în orice context. Totodată, există și cuvinte mai vechi, al căror sens este sesizabil și nu creează dificultăți în exprimare. Din această perspectivă, găsim un material eficient în *Dicționarul explicativ de cuvinte și sensuri noi (cu exemple din limbajul uzual)*. Chișinău: Pro Libra, 2016.

Neîndoielnic, apariția acestui dicționar este bine-venită și necesară pentru oricine. Autorii lui Veronica Păcuraru, Violeta Ungureanu și Ana Vulpe au reușit să examineze destul de minuțios inovațiile actuale din lexicul limbii române, ce s-au produs într-o perioadă relativ mică (2000-2015), când au intrat cele mai multe lexeme, pe care vorbitorii, uneori, le întrebunțează impropriu: nu le percep semnificația. Ei au atestat prezența unor lexeme uzuale, fiind funcționale, în special, în răstimp scurt. Acestea se înregistrează în limbajul curent, cu precădere, în publicațiile tipărite și electronice, în presa online (p. 3).

Studiind atent dicționarul în cauză, observăm preocuparea autorilor pentru

un șir de termeni din sfera tehnologiilor informaționale. Credem că acest fapt nu e deloc întâmplător. E un lucru absolut necesar și deosebit de oportun pentru vorbitorii care nu prea sunt versați în engleză, ca să poată întrebunța cu ușurință calculatorul. Întrucât autorii nu doar explică termenii aceștia, ci și ilustrează adecvat cele comentate, este facil pentru cei ce vor încerca să-l consulte.

E de menționat că un șir de vocabule incluse în această lucrare lexicografică s-au format pe teren propriu, altele, inclusiv derivatele lor, au căpătat sensuri relevante noi: *a actualiza (actualizare, actualizat)*, *a adnota (adnotator)*, *administrator*, *algoritm*, *antispasm*, *antivirus*, *aplicație*, *a arhiva (arhivare, arhivat)*, *atașament*, *avatar*, *blog (blogger, blogin, blogosferă)*, *a citi (cititor)*, *a clica (click)*, *a compila (compilabil, compilare, compilator)*, *domeniu*, *document*, *eroare*, *etichetă*, *exod*, *a găzdui (găzduire)*, *a indexa (indexare)*, *a interoga (interogare)*, *a îngheța (înghețare, înghețat)*, *a înmatricula (înmatriculare, înmatriculat)*, *a lichida (lichidare)*, *mască*, *master*, *mediu*, *a opera (operare, operator)*, *a programa (program, programare, programator)*, *portofel*, *serviciu* etc., multora dintre ele atribuindu-li-se un sens caracteristic tehnologiilor informaționale, căci majoritatea lor se utilizează și în sfera respectivă. Altele, fiind cele frecvente, au doar

un sens propriu acestui domeniu, atât de solicitat astăzi: *a demultiplexa* (*demultiplexaj, demultiplexor*), *memorator, player, pidgin, site, soft, a sparge* etc.

De fapt, în dicționar predomină termenii din ramura tehnologiilor informaționale. Cunoașterea lor îl va ajuta pe vorbitorul de limba română să acceseze oricând diverse programe, să însușească integral calculatorul. Astfel, o serie de lexeme se referă la funcțiile calculatorului, la efectuarea unor operațiuni: *a devirusa* (*devirusare, devirusat*), *a dezarhiva* (*dezarhivare, dezarhivat*), *a digitaliza* (*digitalizare, digitalizat*), *extraopțiune* etc.

Putem accentua că, în comparație cu alte dicționare ce au apărut nu chiar demult, acesta din urmă include cele mai recente cuvinte și sensuri pe care vorbitorii, cel puțin cei instruiți, trebuie să le cunoască, pentru a nu comite erori lexicale. După modul de selectare a cuvintelor, ne dăm seama de acele procese ce au survenit în viața societății pe plan local și mondial.

Observăm că lexemele introduse în dicționar, folosite pe larg în uzul curent, în mass-media, în general, reprezintă o imagine de ansamblu a modificărilor **social-politice**: *abstenționism, briefing, clientelis, coaliție, a (se) coaliza, debriefare, domino, a depolitiza* (*depolitizare*), *establishment, exit-poll, lobby* (*lobbying, lobbyism, lobbyist*), *majoritate* (*parlamentară, absolută, relativă sau* (*simplă*), *calificată*), *moțiune, pluralism, populism, postcomunism, summit* ș.a.; **economice**: *acciză, barter, bonus, bonusare, broker, colaps, deponent, dumping* etc.; **financiare**: *debitor, a deconta, deflație, a depune* (*depunător, depunere*), *discount*

ș.a.; **juridice**: *acquis, adițional, a apostila* (*apostilare*), *a casa* (*casație*), *majoritate* (*civilă, penală*), *a mandata* (*mandatar, mandatare*) etc.; **în sfera publicității**: *acrosaj, advertorial, afiș, afișaj, antireclamă, banner, copywriter, poster, promo, videoclip* etc.; **în industria alimentară**: *bax, canelloni, cappuccino, caserolă, catering, carpaccio, cherry* (*sortiment de roșii*), *chilli* (*specie de ardei iuți din America de Sud*), *chips, ecoproduct, espresso, graham, hamburger, hotdog* ș.a.; **în cosmetică**: *cleaner, demachiant, a depila* (*depilant, depilare, depilator*), *a exfolia* (*exfoliere*), *gomaj, lifting* ș.a.; **în medicină**: *bioetică, biosecuritate, ecografie, implant, implantologie, kinetoterapie* (*kinetoterapeut*), *laparoscop* (*laparoscopia*), *mastografie, ultrasonografie* (*ultrasonogramă, ultrasonoscopie, ultrasonoscop*) ș.a.

Prezintă interes și unele inovații din limbajul colocvial actual. Transformările evidente în diverse sfere sociale au un anumit impact, în opinia autorilor, asupra vorbitorilor ce recurg în comunicare la termeni, cuvinte și expresii frecvente (construcții fixe), care devin o tendință conturată în limba română actuală [p. 3]. Semnalăm deci că autorii au stabilit un inventar de cuvinte la care apelează vorbitorii atunci când redactează un articol, citesc presa periodică sau electronică, consultă materiale din internet, unde se indică o informație variată privind orice evoluție din diferite domenii.

În viziunea noastră, acesta este un dicționar ce completează cu mult alte studii lexicografice nu doar prin faptul că include cele mai recente unități de vocabular,

răspândite în mai multe sectoare sociale, ci și prin aceea că se dă o definiție analitică a cuvintelor (substanțială sau referențială, relațională, metalingvistică etc.).

Precizând sensurile lexemelor, vorbitorul le va înțelege cu mult mai ușor și le va folosi cu exactitate în context. Să ilustrăm câteva cazuri: verbul *a modera* este destul de frecvent. Pentru a-i cunoaște semnificația, autorii au stabilit referirea la: 1) (*dezbateri publice, ședințe, emisiuni, mese rotunde* etc.) A conduce în calitate de moderator; 2) tehn. inform. (*site-uri, forum-uri din Internet*) A monitoriza, pentru a preveni încălcările de regulament posibile. 2 vb. intrans. A fi moderator într-o discuție, de obicei publică (p. 154); *a monitoriza*, vb. tranz. 1) (*sisteme, circuite, procese* etc.). A supraveghea cu ajutorul monitorului sau al altui dispozitiv specializat; 2) (*activități publice, economice, sociale, editoriale, comerciale* etc.). A coordona, controlând și îndrumând, în special pentru a preveni și/sau descoperi posibilele încălcări (p. 158); *a prognoza*, vb. tranz. (*evenimente sau fenomene viitoare*) A stabili printr-o prognoză (p. 229); *a intoxica*, vb. tranz. fig. 1) (*persoane*) A enerva cu insistență; 2) (*spirite, evenimente* etc.). A influența în mod insidios...; 3) (*opinia publică*) A deruta prin difuzarea de știri, informații false; *a dezinforma* (p. 104); *multicultural* (*despre state, societăți, medii* etc.) Care prezintă mai multe culturi: *turism multicultural; calendar multicultural; tezaur multicultural* (p. 160).

Chiar dacă dicționarul respectiv conține un șir de cuvinte împrumutate din alte limbi, preponderente fiind cele din engleză, descrierea lor semantică se face

printr-o temeinică argumentare teoretică și aplicativă (se remarcă fiecare sens al cuvântului), astfel încât oricine să poată utiliza această sursă.

În dicționar au intrat și cuvinte, care, în opinia autorilor, s-ar putea să nu „se rețină prea îndelung în uzul curent”, „neavând șansa să devină „unități plenipotențiere ale sistemului limbii române” (p. 4). Totodată, unele dintre ele, potrivit formei și conținutului lor, corespund spiritului limbii române, de aceea ar putea să reziste în timp.

De bună seamă, o serie de cuvinte au inundat spațiul mediatic, creând impresia că vorbitorul nostru e preocupat de faptul de a le cunoaște și de a face uz de ele în exprimarea orală și scrisă. Se cere ceva timp: doar el le va tria și le va justifica frecvența, deși nici vorbitorul de limba română nu trebuie să rămână indiferent, apelând la ele prea des și neîntemeiat. Să fim prudenți atunci când introducem un cuvânt în limbă, ce se consideră un împrumut străin sistemului, chiar dacă efemer ar reda fapte absolut reale din mediul nostru. Să fim mai atenți la aceste inovații (ocazionalisme). În această privință, era oportun ca autorii să facă o remarcă în dreptul lor. În limba română există multe anglicisme ce substituie, uneori nejustificat, cuvintele noastre. Să fim selecți în exprimare, să nu abuzăm de ele!

Autorii au atestat frecvența cuvintelor la momentul actual, cu care vorbitorii urmează să fie familiarizați, să știe concret gradul lor de funcționare. Unele dintre lexemele respective nu s-au adaptat la sistemul fonetic al limbii române. Ele nu s-au conformat normelor fonetice și

morfologice contemporane, fiind irelevant modul lor de funcționare și de utilizare adecvată, mai puțin elucidate contextele lor lingvistice și pragmatice specifice (p. 4).

Credem că este un dicționar util pentru toți cei care participă activ, aproape zilnic la viața socială, fiind atenți în procesul unei comunicări pertinente, practicate, pentru a dobândi competențele necesare, a fi înțeleși atunci când e stringentă nevoie să folosească diverse unități lexicale existente în dicționar.

Așadar, dicționarul include multe cuvinte și unii termeni ce fac parte din diverse domenii: Iată câteva mostre: **piraterie** (jur., publicit., comerț); **locație** (jur., tehn. inform.); **analist** (polit.) *analist politic, analist-programator* (tehn. inform.); *analist de piață* (econ.); **a media** (polit., tehn. inform.); **ratificare** (polit., drept internaț., jur.); **rată** (econ.): *rată (anuală) a natalității*; (fin., econ.): *rată financiară rată de transfer* (tehn. inform.); *ordonator, ordonator de credite, ordonator de plăți* (econ., fin., jur.); *peeling* (med., cosmet.); *a revaloriza, revalorizare* (fin., econ.); *paritate* (fin., jur.); *trafic* (jur.): *trafic de ființe umane (sau de persoane); trafic de date* (tehn. inform.); *transfer* (fin., tehn. inform.); *ecograf* (tehn., med.).

De asemenea, în acest dicționar s-au introdus și cuvinte marcate stilistic: **mitingist**, s.m. (fam., depr.); **pietar**, s. m. (fam., peior.); **pițipoancă** (fam., depr.); **rechin**, ș.m. (fig. fam., arg.) etc.

În plus, acest dicționar indică pentru multe lexeme sintagmele pe care le pot forma. De exemplu: **campanie** (de presă,

electorală, publicitară); **capital** (de risc, de cunoștințe, social, statutar, uman), p. 25; **piață** (de asigurări, de capital, valutară, mondială, liberă, efectivă, potențială, geografică), p. 203-204.; **poliție** (judiciară, comunitară, economică, de proximitate, de frontieră etc.), p. 217; **promoțional** (preț, obiect), p. 231-232; **publicitar** (panou, slogan, spot), p. 234; **taxă** (de acces, de poluare, de timbru, de școlarizare, vamală), p. 300-301 etc.

Așadar, e lesne a observa că autorii acestuia includ și explică un șir de îmbinări funcționale în limbajul curent și în metalimbaje. Evident, acest lucru este demn de apreciat. Se știe că adesea se comit erori atunci când e cazul a îmbina un cuvânt cu altul, adică se produce un dezacord semantic. Iată de ce, în accepția noastră, devine mult mai accesibilă folosirea unor atare îmbinări, încadrarea lor în propoziție ori în frază, în elaborarea unui text. Aceste structuri consacrate îl ajută pe vorbitor să se exprime corect, să nu comită greșeli lexicale.

Dicționarul în cauză cuprinde și multe cuvinte derivate noi, unele formate după modele din alte limbi, cu ajutorul unor elemente de compunere (prefixe/prefixoide, destul de răspândite): **anti-** (*anticorupție, antievaziune, antifurt, antireclamă, antipublicitate, antivirus*); **bio-** (*biosecuritate, biotehnologie*); **co-** (*coasigurat, coasigurare*), *a cofinanța (cofinanțare, cofinanțat)*; **de-** (*a debirocratiza, a destoca, a devirusa*); **eco-** (*ecoconstrucție*); **euro-** (*eurobancă, eurocetățean, eurocredit, eurodeputat, eurogară, europarlamentar, europarlament, euroobligațiune*); **extra-** (*extrabuge-*

tar, *extraopțiune*); **multi-** (*multi-programare, multiprogramat, multi-suport, multiutilizator*); **inter-** (*interactiv, interesistență; intercomunitar; intereuropean etc.*); **micro-** (*microclimat, micro-procesor*); **mini-** (*minicalculator, mini-computer, minicameră*); **nano-** (*nanomaterial, nanotehnologie*); **sub-** (*a sub-finanța, subfinanțare, submediocritate, submediocru*); **super-** (*supercalculator, supercomputer, supercupă, superfilm, superputere, supervedetă*); **video-** (*videocameră, videocasetă, videocontrol, videoconvorbire, videointerviu*) etc.

De asemenea, se indică apariții noi, formate prin sufixare: *librăreasă, librăriță, nutriționist, operațional, operaționalitate, a operaționaliza, a prioritiza, sustenabilitate, îndulcitor, intraspitalicesc etc.*, prin calchier: *liceu-pilot, info-război, interschimbabil, motor de traducere, multiprogramare, multiutilizator, ghips-carton*.

E de semnalat că s-au inclus o serie de cuvinte frecvente și necesare pentru uzul curent, în special: (*decomandat, spandex, stilist, insolvent (insolvență), a accesoriga, accesorigare, accesorigat; apometru; a debransa (debransare), flash-mob, giratoriu (adj.), hipermarket, hotă, implant, interpol, a ipoteca (ipotecare, ipotecat), a mondializa (mondializare), a (se) occidentaliza, stoc, a stoca, storcător etc.*

Totodată, alături de cuvinte mai cunoscute (*a implementa, a impozita, leasing, mafie, mafiot, management, manager*), *a (se) manageria, managerial, mandat, mandatar, a mandata, mandatare, a (se) mafiotiza, mafiotizare, mafiotizat,*

mass-media, mită, a mitui, mituit), atestăm și împrumuturi foarte recente, ca: *eco, cool, fresh, grill, kamikaze, light, lavetă, live, mamut, raider, sexy* ș.a.

Așa cum notează autorii în prefața lucrării, s-au indicat, în majoritatea cazurilor, ortografia și pronunția corectă a cuvintelor, adaptate la sistemul fonetic al limbii române. Spre regret, în timp ce se recomandă cum trebuie pronunțate unele cuvinte mai cunoscute: *design, designer, discount, duty-free, party, player, racket, rating, training, week-end etc.*, la altele, ce ar fi mai dificile, nu se arată modul de accentuare sau pronunțare: *feedback, freewere, networking, notebook, self-employed, socket, video sharing* ș.a. Probabil, autorii au considerat că multe anglicisme nu s-au adaptat sub aspect fonetic în limba română. Oricum, odată ce sunt utilizate, urmează să se precizeze și modul lor de pronunțare.

Acestea fiind spuse, credem că dicționarul dat este mai mult decât oportun din orice unghi de vedere l-am analiza. El se deosebește de alt gen de lucrări lexicografice, din mai multe considerente:

- la cea mai mare parte a lexemelor este plasat accentul, fapt ce face accesibilă însușirea, întrebuințarea lui în comunicarea orală sau scrisă;

- toate cuvintele, în corespundere cu sensul ce-l comportă, sunt ilustrate prin contexte concrete, excerptate din realitatea curentă, ceea ce imprimă dicționarului un aspect explicativ, iar cititorului calitatea de a percepe cu exactitate sensul, modul de utilizare a oricărui lexem.

Specificăm faptul că acest dicționar e destinat unui public larg: elevilor,

studenților, profesorilor, ziaristilor, politicienilor, tuturor celor care doresc să cunoască cum a evoluat în ultimii ani lexicul limbii române, datorită proceselor ce au loc în lumea întreagă, să le folosească adecvat: cunoașterea lor e o necesitate pentru vorbitor, mai ales pentru intelectuali. El are scopul de a-l familiariza pe cititorul de toate nivelurile cu lexicul actual, care s-a îmbogățit substanțial după 1990.

Am putea spune fără ezitare că această lucrare, fundamentală și originală, este un adevărat *vademecum* pentru oricine. *Sensu stricto* cuprinde vocabularul de care are nevoie vorbitorul de astăzi: din orice sferă. Unele sunt traduse *ad litteram*, ceea ce e foarte ușor să le perceapă pentru cel ce cunoaște engleza.

Acest dicționar conține multe cuvinte noi ce nu le găsim în alte surse lexicografice. E vorba nu doar de împrumuturi, ci și de calcuri lexicale din limbile engleză, franceză, italiană, germană. De asemenea, cititorul va fi curios să afle și despre unele cuvinte noi ce s-au format pe teren propriu; el va descoperi în această lucrare valoroasă și sensuri inedite ale acestor cuvinte vechi din limba română.

Aceste inovații recente se folosesc de vorbitori, îndeosebi de cei mai versați în materie de limbă și constituie o dovadă elocventă despre dinamica lexicului limbii române. Modificările ce le simțim în vocabular le reflectă, evident, pe cele din viața societății la toate nivelurile ei. În lexic, se relevă cel mai mult dezvoltarea tehnologică, schimbările social-politice, economice din ultimele două decenii (perioada 2000-2015), pe care au analizat-o autorii, pentru a înregistra ce s-a produs în ultimul timp în vocabularul limbii române. E de semnalat că procesele de democratizare a limbajelor specializate, mai ales din domenii ce au prioritate (informatica, politologia, economia, finanțele, comerțul, medicina, jurnalismul etc.) au influențat lexicul limbii române, contribuind la apariția noilor elemente lexicale (termeni noi, sensuri noi), fiind o reflectare firească a realității contemporane.

Eugenia DODON
Universitatea de Stat din Moldova
(Chișinău)